

MONILUKUTAITO JA TIETO- JA
VIESTINTÄTEKNOLOGINEN OSAAMINEN LAAJA-ALAISEN
OSAAMISEN OSA-ALUEENA VARHAISKASVATUKSESSA
Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Aura Koivisto
Opinnäytetyö, kevät 2018
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
+ lastentarhanopettajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Koivisto, Aura. Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen laaja-alaisen osaamisen osa-alueena varhaiskasvatuksessa. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Diak Helsinki, kevät 2018, 38 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatusalan suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa tietoa monilukutaidosta ja tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta laaja-alaisen osaamisen osa-alueena varhaiskasvatuksessa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa. Tavoitteena oli jäsentää tietoa näistä suomalaisen varhaiskasvatuksen piirissä uusista käsitteistä, jotka ovat vahvasti läsnä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto kerättiin epäsuoralla valinnalla kotimaisia ja kansainvälisiä tietokantoja hyödyntämällä. Aineisto koostuu viidestä artikkelista, jotka on julkaistu vuosina 2011-2018. Aineiston analyysiin käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tuloksista ilmeni, että monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat merkityksellisiä jo varhaiskasvatusikäisille lapsille. Ne tukevat lasten kasvua aktiivisiksi toimijoiksi ja parantavat lasten osallisuutta. Moninainen tekstiympäristö ja tieto- ja viestintäteknologia ovat osa lasten elinympäristöä, joten niihin liittyvien taitojen hallitseminen on välttämätöntä jo pienille lapsille. Näiden taitojen harjoittelu varhaiskasvatuksessa tasaa lasten välillä mahdollisesti olevia taitoeroja ja mahdollistaa tieto- ja viestintäteknologiaan tutustumisen myös lapsille, joilla ei ole siihen mahdollisuutta kotona.

Varhaiskasvattajalle monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen asettavat monenlaisia haasteita. Kasvattajien omat asenteet ja osaaminen määrittävät sitä, miten he hyödyntävät näitä teemoja käytännössä. Myös käytössä olevat rajalliset taloudelliset resurssit voivat estää tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisen varhaiskasvatuksessa. Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat käsitteinä haastavia ja niiden käytäntöön siirtäminen vaatii kasvattajilta perehtyneisyyttä aiheeseen.

Asiasanat: varhaiskasvatus, laaja-alainen osaaminen, monilukutaito, tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

ABSTRACT

Koivisto, Aura. Multiliteracy and information and communications technology in early childhood education. Descriptive literature review. 38 p., 1 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2018.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to collect information on multiliteracy and competences of information and communications technology in early childhood education. The aim was to produce structured information of these relatively new concepts in the context of Finnish early childhood education.

The material for this descriptive literature review was collected by using implicit selection from Finnish and international databases. The material consists of five articles published between 2011-2018. The material was analyzed with content based analyze method. The material consists of both Finnish and international publications.

The results indicated that multiliteracy and competence in information and communications technology are significant factors even for young children. These factors support their growth to become an active operator and enhance their ways to take part. Children's lives are surrounded by different types of texts and ICT hence these competences are necessary for them to cope with the surrounding world.

Multiliteracy and ICT competences produce diverse challenges for early childhood educators. The educator's own beliefs and competences affect how these themes are taken into practice. Limited resources can narrow down the possibilities of using ICT as part of the education. Multiliteracy and ICT are challenging concepts which require deep understanding of the subject.

Keywords: early childhood education, multiliteracy, information and communication technology, descriptive literature review

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS, TOIMIJUUS JA OSALLISUUS.....	7
2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat	7
2.2 Toimijuus ja osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	9
3 LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN	11
3.1 Laaja-alainen osaaminen	11
3.2 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	12
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	14
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	15
5.2. Tutkimuskysymysten muodostaminen ja aineiston valinta	15
5.3 Aineiston analyysi.....	17
6 TULOKSET	19
6.1 Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen merkitys varhaiskasvatuksessa.....	19
6.1.1 Kasvu aktiiviseksi ja osalliseksi toimijaksi.....	19
6.1.2 Erilaiset tekstit ja teknologiat ovat osa lasten kasvu ympäristönä	20
6.1.3 Lasten keskinäisen tasa-arvon lisääminen	21
6.2 Monilukutaitoon ja tieto- ja viestintäteknologiseen osaamisen liittyvät haasteet .	22
6.2.1 Varhaiskasvattajien oma osaaminen	22
6.2.2 Varhaiskasvattajien omat asenteet ja käsitykset	23
6.2.3 Varhaiskasvatuksessa käytössä olevat resurssit	24
6.2.4 Käsitteiden määrittelyn ja käytäntöön soveltamisen haasteellisuus	25
7 POHDINTA	27
7.1 Tulosten tarkastelu	27

7.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	28
7.3 Ammatillinen kasvu	30
7.4 Jatkotutkimusehdotukset.....	32
LÄHTEET.....	33
LIITE 1 Artikkelit ja tutkimukset joihin kirjallisuuskatsaus pohjautuu.....	37

1 JOHDANTO

Uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 yhdeksi varhaiskasvatuksen tehtäväksi on määritelty laaja-alaisen osaamisen pohjan luominen. Laaja-alainen osaaminen on koko elämän jatkuva prosessi ja sama käsite toistuu myös esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita. (Opetushallitus 2016, 21). Laaja-alaisen osaamisen yksi viidestä osa-alueesta on monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Tarkastelen tässä opinnäytetyössäni monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen merkitystä varhaiskasvatusikäisille lapsille sekä kyseisiin käsitteisiin liittyviä haasteita varhaiskasvattajille.

Lukutaidon käsitettä on ollut tarve laajentaa, koska lasten nykyisissä elinympäristöissä tarvitaan aiempaa monipuolisempaa kykyä tulkita erilaisia viestejä. Elämme yhteiskunnassa, jossa tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen merkitys on suuri ja se tulee tulevaisuudessa vielä kasvamaan. Toimiakseen tällaisessa yhteiskunnassa aktiivisena toimijana tulee jo lapsen hallita jonkinlaista osaamista näillä osa-alueilla.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus valikoitui opinnäytetyöni muodoksi, koska monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat uusia käsitteitä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja niistä on julkaistu vain vähän suomenkielistä tutkimustietoa ja käytännön kirjallisuutta (Mustola & Koivula 2017, 316). Olen valinnut kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineistoon niin kotimaisia kuin kansainvälisiäkin artikkeleita ja tutkimuksia. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen esittelystä, toimijuuden ja osallisuuden määrittelystä sekä laaja-alaisen osaamisen ja erityisesti monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen käsitteiden määrittelystä. Tästä jatkan opinnäytetyön tarkoituksen ja toteutuksen kuvaamisen kautta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulosten esittelyyn. Lopuksi tarkastelen tuloksia, arvioin opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä sekä omaa ammatillista kasvuani.

2 VARHAISKASVATUS, TOIMIJUUS JA OSALLISUUS

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 on valtakunnallinen määräys, joka on velvoittanut kuntia ja muita varhaiskasvatusta järjestäviä palveluntarjoajia 1.8.2017 alkaen. Opetushallitus on antanut määräyksen perustuen varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusta järjestävien tahojen tulee laatia näihin perusteisiin pohjautuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Lisäksi jokaiselle päivähoitoon tai perhepäivähoitoon osallistuvalla lapsella tulee laatia henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet korvaavat aiemmat vuonna 2005 julkaistut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Merkittävä ero edelliseen asiakirjaan on, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat tästä eteenpäin varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. (Ahonen 2017, 14; Opetushallitus 2016, 8–10.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on tukea, ohjata ja yhdenvertaistaa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet voidaan nähdä työkaluna, jonka avulla taataan, että varhaiskasvatus on laadukasta ja yhdenvertaista kaikissa varhaiskasvatusta tarjoavissa palveluissa. Tarkoituksena on tasata alueellisia ja eri palveluntarjoajista johtuvia eroja. (Opetushallitus 2016, 8; Helin, Kola-Torvinen & Tarkka 2018, 11.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 muodostaa yhdessä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien kanssa jatkumon, jonka tavoitteena on elinikäinen oppiminen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 varhaiskasvatus on määritelty kokonaisuudeksi, joka muodostuu kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidosta, joita kaikkia ohjaa pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tulee perustua suunnitelmallisuuteen ja tavoitteellisuuteen. (Opetushallitus 2016, 8.) Varhaiskasvatus kuvataan pedagogisena toimintana, joka muodostuu kasvatuksen, hoidon ja opetuksen kokonaisuudesta. Tämän pedagogisen toiminnan tavoitteet on määritelty oppimisen alueina, joita ovat *kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni* sekä *kasvan, liikun ja kehityn*. Näillä kaikilla oppimisen alueilla tavoitellaan laaja-alaisen osaamisen

kehittymistä kaikilla sen viidellä osa-alueella, joita esittelen tarkemmin myöhemmin tässä opinnäytetyössä. Tätä kaikkea toimintaa ohjaavat lasten mielenkiinnon kohteet sekä kehityksen tarpeet. (Opetushallitus 2016, 8, 39-40).

Tällä hetkellä varhaiskasvatusta koskevia säädöksiä löytyy useammasta laista. Varhaiskasvatuslaissa (L 1973/36) säädetään lasten oikeudesta päivähoitoon, varhaiskasvatuksen tavoitteista ja varhaiskasvatuksen järjestämisestä. Asetuksessa lasten päivähoitosta (A 1973/239) säädetään päivähoiton hoitoajoista, kasvattajien ja lasten määrän suhteesta sekä henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Muita varhaiskasvatuksen kannalta olennaisia lakeja ovat muun muassa lastensuojelulaki (L 2007/417), sosiaalihuoltolaki (L 2014/1301) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (L 2000/812). (Opetushallitus i.a.)

Varhaiskasvatusta ohjaava lainsäädäntö on parhaillaan uudistuksen alla ja hallituksen esitys uudeksi varhaiskasvatuslaiksi on tämän opinnäytetyön tekohetkellä lausuntokierroksella. Uuden lain on tarkoitus tulla voimaan 1.8.2018. Uudistuksen tarkoituksena on selkeyttää varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntöä nykyisestä usean lain ja säädöksen kokonaisuudesta yhdeksi laiksi. Lakiesityksessä varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutustasoa pyritään nostamaan ja tehtävänimikkeitä uudistamaan. Esityksen mukaan jatkossa varhaiskasvatuksen piirissä työskentelisi varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen sosionomeja sekä lastenhoitajia. Yksi keskeinen uudistus lakiesityksessä on, että varhaiskasvatukselle perustettaisiin uusi tietovaranto, jonka tarkoituksena olisi lisätä yhdenmukaisuutta varhaiskasvatuksesta parantaa tietoturvaa ja mahdollistaa aiempaa laajempaa digitaalisen tiedon hyödyntämistä huoltajien ja eri viranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Uudessa lakiesityksessä lapsen etua kaikessa toiminnassa ja päätöksenteossa korostetaan entisestään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.)

Varhaiskasvatusta ohjaa myös YK:n yleissopimus lasten oikeuksista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1991. Sopimuksen ratifioineet maat ovat sitoutuneet noudattamaan lasten oikeuksien sopimuksen periaatteita ja säätämään oman lainsäädäntönsä vastaamaan näitä periaatteita. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.)

2.2 Toimijuus ja osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen arvoperustan määritellään muodostuvan lapsen edun ensisijaisuudesta, lapsen oikeudesta hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottamisesta sekä yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta ja lapsen syrjintäkiellosta. Nämä arvoperustan periaatteet on muodostettu varhaiskasvatuslain (L 1973/36) ja YK:n lasten oikeuksien sopimuksen periaatteiden mukaisesti. (Opetushallitus 2016, 18.)

Kuulluksi tuleminen, toimijuus ja osallisuus ovat keskeisiä periaatteita lasten oppimisen ja yhteisölliseen toimintaan osallistumisen mahdollistumiseksi edellä mainittujen asiakirjojen mukaan. Toimijuus ja osallisuus ovat käsitteinä läheisiä ja osin päällekkäisiä, mutta on tärkeää ymmärtää niiden ero. (Turja & Vuorisalo 2017, 36.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 lapset nähdään aktiivisina toimijoina, jotka toimivat ja oppivat vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten sekä elinympäristönsä kanssa. Lapset nähdään yksilöinä ja heidän yksilöllistä kehitystään pyritään tukemaan heidän omien vahvuksiensa ja voimavarojensa avulla. (Helin ym. 2018, 11-13.) Aktiivisen toimijan käsitteeseen kuuluu, että lapset ovat itse osallisia määrittelemään mitä lapsena oleminen ja lapsuus heidän elinympäristössään tarkoittaa. (Turja & Vuorisalo 2017, 42.)

Lasten toimijuudella tarkoitetaan aktiivista sosiaalista toimintaa, jolla on seuraamuksia ja vaikutuksia. Toimijuus tapahtuu aina suhteessa johonkin sosiaaliseen yhteisöön tai fyysiseen paikkaan sekä aikaan. Varhaiskasvatuksessa toimijuutta voidaan tarkastella sen avulla, mitä lapset tekevät, miten he toimivat siinä kontekstissa ja mitä tästä toiminnasta seuraa. Toiminnan ja toimijuuden seuraukset voivat olla niin positiivisia kuin negatiivisiakin. (Turja ja Vuorisalo 2017, 44-45.)

Osallisuus vaatii toimijuutta toteutuakseen. Osallisuus voidaan nähdä toimijuutena, jossa ollaan vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Osallisuuteen sisältyy mahdollisuus vaikuttaa ja ottaa osaa erilaiseen toimintaan ja päätöksentekoon. Tämä edellyttää, että jokainen tulee halutessaan kuulluksi ja on valmis kuuntelemaan muita. Lasten

yksilöllistä kehitystä tukeva pedagoginen toiminta edellyttää kasvattajalta aktiivista lasten kuulemista. (Turja & Vuorisalo 2017, 45-46.)

Viime vuosikymmenten aikana varhaiskasvatuksessa käytettävä pedagogiikka ja sitä ohjaava oppimiskäsitys ovat muuttuneet. Aiemmin toiminnan suunnittelu on perustunut lasten kehitystasolle ja lasten kehitystä on verrattu muiden ikätovereiden kehitykseen. Nykypäivänä lapset pyritään näkemään yksilöinä, joilla on omat vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Varhaiskasvatuksessa on siirrytty konstruktivisen oppimiskäsityksen suuntaan. Kyseisen oppimiskäsityksen mukaan lapset ja aikuiset toimivat yhdessä tiedon ja oppimisen saavuttamiseksi siinä missä aiemman didaktisen oppimiskäsityksen mukaan kasvattaja on nähty tiedon jakajana ja lapsi vastaanottajana. Tiedon rakentaminen yhdessä antaa mahdollisuuden lasten osallisuudelle. (Hujala 2018, 9.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2016 pohjalla olevan oppimiskäsityksen mukaan lapset oppivat kokonaisvaltaisesti arjen eri tilanteissa. Oppimista tapahtuu kaikkialla ja koko ajan eikä sitä voi sijoittaa tiettyihin tuokioihin. Kasvattajan tulee havainnoida lapsia ja olla herkkänä aistimaan heidän ideoitaan ja tahtoaan. Kaikessa toiminnassa tulisi edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. (Helin ym. 2018, 15.)

3 LAAJA-ALAINEN OSAAMINEN

3.1 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 varhaiskasvatuksen yhdeksi tehtäväksi on määritelty pohjan luominen laaja-alaiselle osaamiselle. Tämän oppimisprosessin käynnistäminen varhaiskasvatuksessa on tärkeää, koska laaja-alaisen osaamisen kehittyminen on koko elämän jatkuva prosessi ja sama käsite toistuu myös esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa. Laaja-alainen osaaminen on kokonaisuus, joka muodostuu tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista sekä tahdosta. (Opetushallitus 2016, 21–22; Ahonen 2017, 44-45.)

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa on määritelty viisi osa-aluetta laaja-alaiselle osaamiselle. Niitä ovat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Nämä viisi osa-aluetta liittyvät vahvasti toisiinsa ja myös sekoittuvat monessa tilanteessa muodostaen toisiaan tukevan kokonaisuuden. (Opetushallitus 2016, 22.)

Tietojen ja taitojen oppiminen on jo perinteisesti ollut osa varhaiskasvatusta. Arvojen, asenteiden ja tahdon huomioiminen oppimista ohjaavina tekijöinä laajentaa oppimisen viitekehystä aiemmasta perinteisestä käsityksestä. Lapsen ympäröivästä maailmasta omaksumat arvot ja asenteet sekä lapsen oma tahto vaikuttavat siihen, miten hän oppii ja käyttää osaamistaan. Kasvattajan on tärkeä huomioida, että lasten omien asenteiden, arvojen ja tahdon lisäksi myös kasvattajan omat vastaavat ominaisuudet vaikuttavat lasten oppimiseen. (Ahonen 2017, 44-45.)

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteena on, että lapsi oppii käyttämään tietojään ja taitojaan erilaisissa tilanteissa (Opetushallitus 2016, 21-22). Laaja-alaisen osaamisella tavoitellaan kriittistä ja luovaa kykyä soveltaa omaa osaamista, jota tarvitaan muuttuvassa yhteiskunnassamme. Nykyisessä työelämässä tarvitaan kykyä poikkitieteelliseen ja erilaisia taitoja yhdistävään toimintaan. (Ahonen 2017, 45.)

3.2 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Tässä opinnäytetyössä keskityn laaja-alaisen osaamisen osa-alueista yhteen, monilukutaitoon ja tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen. Monilukutaidolla tarkoitetaan taitoja, joiden avulla voidaan ymmärtää ja tuottaa erilaisia tekstejä. Monilukutaitoon sisältyy erilaisten asioiden, kuten kuvien, numeroiden, tekstien ja median tunnistamista ja hahmottamista. Monilukutaidon kehittyminen tukee lasten kykyä ajatella ja oppia. (Ahonen 2017, 56; Opetushallitus 2016, 23–24.)

Monilukutaidon käsitteellä vastataan tarpeeseen laajentaa perinteisen lukutaidon käsitettä. Lasten elinympäristöön kuuluvat teksti- ja mediaympäristöt ovat monipuolistuneet ja monikulttuuristuneet. Tekstillä tarkoitetaan tässä kontekstissa kirjoitettua tekstiä laajempaa tekstikäsitystä. Teksti voi olla esimerkiksi puheen tai kuvan muodossa olevaa viestintää ja sitä voidaan esittää esimerkiksi painettuna tai digitaalisena. Valokuvat, videokuva ja pelit voidaan myös ymmärtää teksteiksi. Laajan tekstikäsitksen ymmärtämiseen tarvitaan erilaisia lukutaitoja, joita monilukutaidon käsitteeseen sisältyy. Näitä lukutaitoja ovat esimerkiksi tekstinlukutaito, kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito sekä medialukutaito. (Ahonen 2017, 56-57; Mustola & Koivula 2017, 315-316.)

Monilukutaidon käsite on Suomessa otettu käyttöön vasta hiljattain tuoreimmassa varhaiskasvatussuunnitelman sekä esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa. Edellisissä vuonna 2004 julkaistuissa valtakunnallisissa opetussuunnitelma perusteissa otettiin jo käyttöön termit laaja tekstikäsitys sekä tekstitaidot. Uusia asiakirjoja laadittaessa tekstien ja lukutaidon moninaisuutta kuvaamaan tarvittiin uusi laajempi termi. (Kupiainen, Kulju & Mäkinen 2015, 14.)

Aiemmissa asiakirjoissa on myös puhuttu paljon medialukutaidosta, joka uusissa asiakirjoissa sisältyy monilukutaidon käsitteeseen. (Ahonen 2017, 56-57.) Medialukutaidon ja monilukutaidon suhde ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Medialukutaito voidaan nähdä yhtenä monilukutaidon osa-alueena, mutta esimerkiksi Salomaa (2016) näkee medialukutaidon ja mediakasvatuksen myös monilukutaitoa ja tieto- ja viestintäteknologista osaamista yhdistävänä prosessina.

Lapset tarvitsevat monilukutaitoa ymmärtääkseen, jäsentääkseen ja toimiakseen ympäröivässä maailmassa, jossa monikulttuurisuus ja erilaisten viestien ja viestimien määrä on suuri. Monilukutaidon lisäksi he tarvitsevat tieto- ja viestintäteknologista osaamista arjessaan ja voidakseen elää vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Kyseiset taidot antavat myös välineitä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. (Opetushallitus 2016, 23–24.)

Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen linkittyy vahvasti monilukutaitoon. Tieto- ja viestintäteknologiset välineet ovat osa lastenkin arkea ja moni oppii käyttämään elinympäristöstään löytyvää teknologiaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Lasten voi olla vaikea ymmärtää teknologiaa, vaikka he olisivat oppineet teknisesti sen taitaviksi käyttäjiksi. Tämän vuoksi myös varhaiskasvatuksessa on tärkeää opetella tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen liittyviä tietoja ja taitoja. (Turja 2017, 197-198; Opetushallitus 2016, 24.)

Tieto- ja viestintäteknologiseen osaamiseen kuuluu teknisen käyttämisen lisäksi paljon muita taitoja, joita voidaan myös pitää eräänlaisena lukutaitona. Lasten on hyvä oppia hahmottamaan erilaisten teknologioiden olemassaoloa ja ymmärtää teknologia ihmisen rakentamina välineinä, joilla on erilaisia käyttötarkoituksia. Lisäksi lasten tulisi omaksua vastuullista ja kriittistä suhtautumista teknologiaan sekä taitoja sen turvalliseen käyttöön. On tärkeää, että lapset oppivat havainnoimaan ja tunnistamaan niiden roolia omassa elämässään. (Turja 2017, 197-198.)

Tieto- ja viestintäteknologiaa voidaan käyttää varhaiskasvatuksen tukena erilaisissa tilanteissa, kuten leikeissä, oppimistilanteissa sekä dokumentoinnissa (Opetushallitus 2016, 24). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet vaativat laajaa ja monipuolista oppimisympäristöä, jonka toteutuksessa voidaan hyödyntää tieto- ja viestintäteknologiaa. Näiden teknologioiden avulla varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä on myös mahdollista laajentaa päiväkodin fyysistä toimintaympäristöä laajemmaksi. (Ahonen 2017, 58.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa ja jäsentää tietoa monilukutaidosta ja tieto- ja viestintäteknologiassa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista nouseva teema on ajankohtainen ja työelämän kannalta tarkoituksellinen. Tarkoitukseni on kirjallisuuskatsauksen avulla koota ja jäsentää tietoa tämän teeman mahdollisuuksista ja haasteista varhaiskasvatuksessa. Valmis tutkimus voi parhaassa tapauksessa toimia myös muille lukijoille selkeään muotoon koottuna katsauksena monilukutaidosta sekä tieto- ja viestintäteknologiasta. Nämä käsitteet ovat suomalaisessa varhaiskasvatuksessa uusia ja niistä on julkaistu verrattain vähän suomenkielistä tutkimustietoa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miksi monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat merkityksellisiä taitoja varhaiskasvatusikäisille lapsille?
- Mitkä ovat monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen haasteet varhaiskasvattajalle?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lähtökohtana ja perustana ovat tutkimuskysymykset. Onnistuneen tutkimuskysymyksen määrittelemisen haasteena on, että kysymys on tarpeeksi rajattu, mutta sallii silti aiheen käsittelemisen useammasta näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston valintaa ja tarkoituksena on löytää aineistoa, joka vastaa tutkimuskysymyksiin mahdollisimman olennaisesti. (Ahonen, Jääskeläinen, Kangasniemi, Liikanen, Pietilä & Utriainen 2013, 294–295.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinnassa voidaan käyttää joko implisiittistä eli epäsuoraa valintaa tai eksplisiittistä eli suoraa valintaa. Implisiittistä valintaa käytettäessä lähdetietokantoja tai valintakriteereitä ei avata raportin tekstissä. Eksplisiittinen valinta puolestaan on lähempänä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen menetelmää. Eksplisiittistä valintaa käytettäessä valintakriteerit, kuten julkaisujen ajankohta ja kielet sekä käytetyt tietokannat ja asiasanat raportoidaan selkeästi. Eksplisiittistä valintaa käytettäessä voidaan kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kohdalla olla kuitenkin systemaattista kirjallisuuskatsausta sallivampia. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta tehdessä on mahdollista valita mukaan myös aineistoa, joka ei täytä kaikkia valintakriteereitä, jos se on tutkimuskysymysten kannalta hedelmällistä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valinnassa aineiston sisältö on aina merkityksellisempi, kuin sitä määrittävät hakukriteerit. (Ahonen ym. 2013, 295–296.)

5.2. Tutkimuskysymysten muodostaminen ja aineiston valinta

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen nousevat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 merkittävästi esiin ja tuntuvat käsitteinä yhteiskunnallisesti ajankohtaisilta. Opinnäytetyön tekijänä ja tulevana ammattilaisena minua kiinnosti, miksi nämä taidot ovat merkityksellisiä jo varhaiskasvatusikäisille lapsille. Lisäksi näin kiinnostavana myös millaisia haasteita ne asettavat varhaiskasvattajalle. Näiden kahden

lähestymistavan avulla tutkimuskysymyksissäni on huomioitu niin lasten kuin kasvattajienkin näkökulma aiheeseen.

Opinnäytetyöni aihetta rajatessani ja tutkimuskysymyksiä muodostaessani pohdin, ovatko monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen yhdessä liian laaja kokonaisuus. Päädyin sisällyttämään molemmat käsitteet tähän opinnäytetyöhön. Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on määritelty myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2016 yhtenä ja yhtenäisenä laaja-alaisen osaamisen viidestä osa-alueesta (Opetushallitus 2016, 21). Näiden kahden käsitteen erottaminen toisistaan olisi siis sotinut alkuperäistä lähdettä vastaan. Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen voidaan nähdä myös olevan välttämätöntä monilukutaidon kehittymiselle. Esimerkiksi erilaisten digitaalisessa muodossa olevien tekstien hyödyntämiseen tarvitaan tieto- ja viestintäteknologista osaamista. Toisaalta niiden ymmärtämiseen tarvitaan monilukutaitoa. Käsitteiden selkeä erottaminen on lähes mahdotonta, joten oli selkeämpää säilyttää ne yhtenäisenä kokonaisuutena. Laaja kokonaisuus aiheutti haasteita opinnäytetyön tekemiselle, mutta toisaalta mahdollisti aiheen monipuolisen käsittelyn.

Olen päätenyt käyttämään tässä kirjallisuuskatsauksessa implisiittistä eli epäsuoraa valintaa, joten en ole etukäteen tarkasti määritellyt käytettäviä tietokantoja, asiasanoja tai valintakriteerejä. Ennen varsinaisen aineiston valintaa tein alustavia hakuja, joiden myötä huomasin, että tietoa tutkimukseni aiheesta ei ole runsaasti saatavilla varsinkaan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Varsinkin monilukutaito on suomenkielisessä varhaiskasvatukseen liittyvässä tutkimuksessa käsitteenä uusi ja vähän käytetty. Koska opinnäytetyöni tarkoitus on kartoittaa ja jäsentää tietoa tuoreesta aiheesta, on epäsuora aineistonvalinta mielestäni perusteltu. Olen pyrkinyt valitsemaan ajankohtaista ja mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiini vastaavaa aineistoa.

Opinnäytetyöni aiheen ja käsitteiden tuoreuden vuoksi pyrin perustamaan kirjallisuuskatsauksen mahdollisimman ajankohtaiseen tietoon. Olen valinnut mukaan aineistoa, joka on julkaistu vuosina 2011-2018. Alkuperäinen tarkoitukseni oli rajata tiedonhaku koskemaan vain viimeisen viiden vuoden aikana julkaistua aineistoa. Aineistoa valitessa kävi kuitenkin ilmi, että tutkimuskysymysten kannalta relevanttia tietoa on julkaistu jo hieman aiemmin. Lisäksi käsitteet muuttuvat hitaasti ja tutkimustiedon julkaisu uusista käsitteistä ottaa aikansa. Olen valinnut mukaan sekä suomen- että englanninkielistä aineistoa.

Suomenkielisten artikkelien haussa käytin ARTO ja MELINDA -tietokantoja. ARTO on kotimainen artikkeliviitetietokanta, jota ylläpitää ja kehittää Kansalliskirjasto. ARTOon on tallennettu noin 350 aikakauslehden artikkeliviitteet ja viitteitä päivitetään jatkuvasti. (Helsingin yliopisto 2017.) MELINDA on kansallinen metatietovaranto, joka yhdistää kansalliskirjaston, yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastojen ja useiden muiden kirjastojen aineistot yhteen tietokantaan. Ulkomaisia artikkeleita hain Ebsco ja Sage Journals, -tietokannoista, joista löytyy merkittäviä sosiaali- ja kasvatustieteiden julkaisuja. Kaikkiin edellä mainittuihin tietokantoihin on vapaa pääsy Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Tietokantahauissa käytin hakusanoina seuraavia asiasanoja: varhaiskasvatustieteet, monilukutaito sekä tieto- ja viestintätieteet. Englanninkielisinä asiasanoina olivat early childhood education, multiliteracy ja information and communications technology. Osa aineistooni valikoituneista artikkeleista on löytynyt tietokantahakujen sijaan muiden aiheesta julkaistujen artikkeleiden ja tutkimusten lähteiden avulla.

Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen valikoituneet artikkelit ja tutkimukset löytyvät taulukoituna tämän raportin liitteistä (LIITE 1). Taulukosta käy ilmi tekijät, julkaisuvuosi ja -maa, julkaisun nimi, julkaisija, julkaisun tarkoitus sekä keskeinen sisältö tai keskeiset tulokset.

5.3 Aineiston analyysi

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käsittelyosassa tavoitteena on vastata mahdollisimman tarkasti aiemmin esitettyihin tutkimuskysymyksiin aineiston avulla. Aineiston analysointi tehdään usein laadullisia menetelmiä hyödyntäen, mutta myös määrällisiä menetelmiä on mahdollista käyttää. Aineistoa analysoidessa on tärkeää, että siihen on perehdytty syvästi ja tutkija hallitsee aineistonsa kokonaisuutena. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus ei ole referaatti tai tiivistelmä aineistosta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on vertailla aineistojen sisältöjä ja jäsentää tietoa kokonaisuuksiksi. Tavoitteena on löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin ja tuoda esiin niiden kannalta merkityksellistä tietoa. (Ahonen ym. 2013, 296–297.)

Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on kolme vaihetta, joita ovat aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. Näitä kolmea vaihetta voidaan kutsua myös redusoinniksi, klusteroinniksi ja abstrahoinniksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122.)

Ensimmäisessä vaiheessa alkuperäinen aineisto pelkistetään ja siitä pyritään nostamaan esiin tutkimuskysymysten kannalta olennainen tieto. Pelkistämisen apuvälineenä käytin ilmausten alleviivausta. Tämän jälkeen testistä löydetty pelkistetyt ilmaukset järjestettiin allekkain erilleen alkuperäisestä aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.)

Analyysin toisessa vaiheessa eli ryhmittelyssä eri alkuperäislähteistä pelkistettyjä ilmauksia vertaillaan ja ryhmitellään. Ilmauksista etsitään eroavaisuuksia sekä samankaltaisuuksia, joiden perusteella muodostetaan alaluokkia, joita kuvaa yksi sana. Ryhmittelyssä aineisto selkiytyy tiiviimmäksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124-125.)

Kolmannessa vaiheessa eli käsitteellistämässä jatketaan toisen vaiheen ryhmittelyä entistä pidemmälle. Alaluokista muodostetaan yläluokkia ja pääluokkia ja pyritään löytämään aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennainen tieto. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125-127.) Seuraavassa luvussa esittelen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla löytämäni tulokset ja käsitteet sekä avaan niiden sisällön.

6 TULOKSET

6.1 Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen merkitys varhaiskasvatuksessa

6.1.1 Kasvu aktiiviseksi ja osalliseksi toimijaksi

Hestermanin (2011) tapaustutkimuksessa joukko varhaiskasvatusikäisiä lapsia aloitti näkemänsä Star Wars -elokuvan pohjalta leikin, josta lukuvuoden aikana kehittyi laajempi projekti. Leikkiä jalostettiin yhdessä ja lapset hankkivat tietoa, suunnittelivat ja askartelivat välineitä leikkiin ja lopulta suunnittelivat ja toteuttivat oman lyhytelokuvan leikkinsä pohjalta. Leikki lähti liikkeelle pienestä muutaman lapsen keskinäisestä leikistä, joka kasvoi kasvattajan pienellä ohjaamisella koko lukuvuoden projektiiksi. Prosessi vaati kasvattajilta tahtoa ja kykyä kuunnella lapsia ja antaa heidän kiinnostuksensa näyttää suuntaa pedagogiselle toiminnalle. (Hesterman 2011, 94.)

Prosessin aikana lapset käyttivät ja sovelsivat monipuolisesti monilukutaitoon kuuluvia taitoja. He tulkittivat toistensa sanallista ja sanatonta viestintää ja etsivät ja hyödynsivät puhutun, kirjoitetun ja visuaalisen tekstin merkityksiä. Lisäksi he hyödynsivät tieto- ja viestintäteknologiaa tiedon etsimisessä sekä uuden elokuvan tekemisessä. He hyödynsivät olemassa olevaa kontekstia, jonka avulla he muodostivat uutta tietoa ja uusia merkityksiä. Tieto- ja viestintäteknologian liittäminen leikkiin mahdollisti monilukutaitoon sisältyvien taitojen laajaa kehittymistä. Lapset toimivat prosessin aikana aktiivisesti omien kiinnostustensa ohjaamina ja tulivat kuulluiksi ja osallisiksi oman toimintansa suunnitteluun. Monilukutaitoon kuuluvien taitojen avulla he loivat uusia merkityksiä ja kehittivät omaa osaamistaan. (Hesterman 2011, 94.)

Koivulan ja Mustolan tutkimuksessa (2017, 44.) lapset näyttäytyivät aktiivisina toimijoina tieto- ja viestintäteknologian piirissä. Lapset osoittautuivat taitaviksi ja aikuisia totuneimmiksi tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttäjiksi. Laitteiden käyttö ja oman osaamisen jakaminen mahdollistivat toimijuuden. Lapset pääsivät vaikuttamaan ja ideoimaan, miten laitteita voitiin hyödyntää päiväkodissa. Lapset toimivat vuorovaikutussuhteessa toistensa sekä aikuisten kanssa ja jakoivat omaa osaamistaan muiden avuksi.

Lapset saavat vahvoja osallisuuden kokemuksia, kun he pääsevät toteuttamaan omista kiinnostuksen kohteistaan lähteviä ideoita. Tieto- ja viestintäteknologiaa ja lasten omasta kasvu ympäristöstä ja kulttuurista nousevien kiinnostuksen kohteiden yhdistäminen on hedelmällistä. Oman kiinnostuksen kohteen, esimerkiksi lastenkulttuurin hahmosta etsityn tiedon avulla lapsi voi laajentaa ymmärrystä omasta kasvu ympäristöstään ja kulttuuristaan sekä sen moninaisuudesta. (Hesterman 2011, 87.) Medioihin tutustuminen ja median tuottaminen itse voi myös lisätä lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa (Salomaa 2016, 139).

6.1.2 Erilaiset tekstit ja teknologiat ovat osa lasten kasvu ympäristönä

Erilaiset tieto- ja viestintäteknologiset laitteet, populaarikulttuuri ja erilaiset mediat ovat osa nykylasten elämää ja kasvu ympäristöä ensimmäisistä vuosista alkaen (Hesterman 2011, 87). Lastenkulttuuri on vahvasti sidoksissa mediaan ja median vaikutus ylettyy esimerkiksi lasten leikkeihin, pukeutumiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen (Salomaa 2016, 139). Tämä näkyi Hestermanin (2011, 94.) tutkimuksessa, jossa lapset ideoivat omaan kulttuurinsa kuuluvan elokuvan avulla lopulta pitkäkestoiseksi laajentuneen projektin.

Lasten lukutaitojen kehittyminen ei välttämättä vaadi muodollista ohjaamista aikuiselta. Vuorovaikutteisen leikin ohessa suurin osa lapsista omaksuu erilaisia lukutaitoja. Aktiivisina toimijoina lapset luovat leikissään uusia merkityksiä. He hyödyntävät olemassa olevaa tietoa ja rakentavat sen pohjalta uutta. (Hesterman 2011, 89.)

Teknologian käyttäjälle muodostuu teknologinen identiteetti, jonka muodostaa käsitys omista teknologiataidoista, teknologian käytön mahdollisuuksista ja rajoituksista, teknologian merkityksestä ja omasta motivaatiosta suhteessa teknologiaan. Lapset rakentavat omaa teknologista identiteettiään samalla kun he harjoittelevat teknologian käyttöä ja siihen tarvittavia taitoja. Varhaiskasvatuksessa lasten suhde teknologiaan rakentuu vuorovaikutuksessa toisten lasten sekä aikuisten kanssa. Suhteen ja identiteetin

muodostumiseen vaikuttaa myös päiväkodin tieto- ja viestintäteknologisten laitteiden käyttökulttuuri. Positiivisen teknologisen identiteetin kehittyminen on tärkeää, jotta lapsi on motivoitunut oppimaan tieto- ja viestintäteknologiaan liittyviä taitoja, joita hän tarvitsee aktiivisena toimijana nyky-yhteiskunnassa ja laajassa tekstiympäristössä. (Koivula & Mustola 2017, 38-39.)

6.1.3 Lasten keskinäisen tasa-arvon lisääminen

Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen tukeminen varhaiskasvatuksessa parantaa lasten keskinäistä tasa-arvoa. Lasten teknologinen identiteetti ja osaaminen rakentuvat niin muodollisissa kuin epämuodollisissakin ympäristöissä, jotka ovat keskenään erilaisia. On havaittu, että kodilla ja muilla epämuodollisilla ympäristöillä on suurin merkitys teknologioihin tutustumisessa. Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole mahdollisuutta käyttää tieto- ja viestintäteknologisia laitteita kotonaan, joten niihin tutustuminen muodollisessa ympäristössä, kuten varhaiskasvatuksessa, kaventaa lasten osaamisessa olevia eroja. Tekstiympäristöt vaihtelevat kodeittain ja laajalla erilaisiin teksteihin tutustumisella varhaiskasvatuksessa rikastetaan ja tasataan lasten ymmärrystä erilaisista teksteistä. (Koivula & Mustola 2017, 39.)

Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016 edellyttää, että varhaiskasvatuksessa lapsille mahdollistetaan tasa-arvoiset mahdollisuudet harjoitella teknologioiden käyttöä. Teknologian käyttämällä lapset omaksuvat myös monilukutaitoon liittyviä taitoja. (Koivula & Mustola 2017, 37.) Yhdistyneiden kansakuntien Yleissopimus lapsen oikeuksista korostaa lasten oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, johon sisältyy oikeus erilaiseen tiedon hankkimiseen ja jakamiseen. Näiden oikeuksien tasavertainen toteutuminen edellyttää, että lapsilla on mahdollisuus oppia siihen vaadittavat taidot. Tähän vaatimukseen voidaan vastata lasten monilukutaidon kehittämällä. (Salomaa 2016, 146.)

Nykypäivän lapset nähdään teknologioiden taitavina käyttäjinä kuin luonnostaan. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin huomioitava, että lasten osaamisessa ja kiinnostuksessa teknologiaa kohtaan on myös keskinäisiä eroja. Toiset lapset ovat itsenäisiä ja taitavia käyttäjiä, mutta toiset tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjausta. (Koivula & Mustola 2017, 39.)

6.2 Monilukutaitoon ja tieto- ja viestintäteknologiseen osaamisen liittyvät haasteet

6.2.1 Varhaiskasvattajien oma osaaminen

Varhaiskasvattajien oma osaaminen on haaste monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen tukemiselle varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvattajien osaamisen puute tai yksipuolinen osaaminen voivat myös estää tieto- ja viestintäteknologisten välineiden hyödyntämisen varhaiskasvatuksessa. Suurimalla osalla varhaiskasvattajista on vähän tai ei ollenkaan käytännön kokemusta tieto- ja viestintäteknologian pedagogisesta hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa. Suurin osa varhaiskasvattajista myös kokee, että ei ole saanut riittävästi koulutusta tieto- ja viestintäteknologiasta. (Mertala 2017, 1.)

Kasvattajien taidot vaihtelevat suuresti ja moni heistä arvioi omat taitonsa vaatimattomiksi. Heikon teknologisen osaamisen lisäksi monilta kasvattajilta puuttuu pedagoginen osaaminen suhteessa tieto- ja viestintäteknologiaan sekä monilukutaitoon. (Koivula & Mustola 2017, 38.) Kasvattajan itseluottamus omiin taitoihin ja osaamiseen on yhteydessä siihen, kuinka aktiivisesti tieto- ja viestintäteknologista osaamista hyödynnetään toiminnassa. Monilukutaidon tavoitteiden saavuttaminen ja tieto- ja viestintäteknologian pedagoginen hyödyntäminen vaativat sitoutumista kaikilta tiimin kasvattajilta. Monilukutaidon tavoitteet vaativat kasvattajalta kriittistä reflektointia totutuista toimintamalleista luopumista. (Hesterman 2011, 87-88.)

Eräässä päiväkodissa tietokonetta ei enää hyödynnetty lasten kanssa ollenkaan, koska yksi peli oli lakannut toimimasta. Varhaiskasvattaja ei nähnyt tietokoneen käytössä muita mahdollisuuksia. Tieto- ja viestintäteknologisen toiminnan mahdollistaminen vaatii

kasvattajalta itseltään laajaa osaamista aiheesta ja kykyä soveltaa osaamistaan. (Mertala 2017, 17.)

Varhaiskasvattajat saattavat hyödyntää toiminnassa aktiivisesti esimerkiksi tabletteja, mutta todellinen pedagoginen ymmärrys laitteiden hyödyntämisestä ei välttämättä ole hallinnassa. Epävarmuus omasta osaamisesta voi aiheuttaa aiheen välttelyä ja vähättelyä. Koivulan ja Mustolan tutkimuksessa näitä ajatuksia havaittiin enemmän iäkkäämpien kasvattajien kohdalla, mutta myös nuoremmat työntekijät kokivat epävarmuutta aiheen äärellä. (Koivula & Mustola 2017, 44-45.)

Kuilu lasten ja kasvattajien välisissä osaamisen eroissa tulee todennäköisesti kaventumaan ja mahdollisesti häviämään tulevaisuudessa. Nuoremmen sukupolven varhaiskasvattajat ja tulevat alan työntekijät ovat itse kasvaneet digitaalisten teknologioiden ympäröimänä niiden tottuneiksi käyttäjiksi. (Mustola & Koivula 2017, 44.)

6.2.2 Varhaiskasvattajien omat asenteet ja käsitykset

Osaamisen ja taitojen lisäksi asenteet vaikuttavat teknologian hyödyntämiseen varhaiskasvatuksessa. (Koivula & Mustola 2017, 37.) Nuorempien ja iäkkäämpien kasvattajien asenteissa voidaan nähdä sukupolviero. Iäkkäämmät kasvattajat näkivät useammin teknologian hyödyntämisen haitallisena. He puhuivat rajoittamisesta ja perinteisen leikin unohtumisesta. Nuoremmen sukupolven puheessa näkyi enemmän lasten osallisuuden tavoitteet ja halu antaa lasten itse tutkia ja kokeilla laitteita. He eivät halunneet rajoittaa laitteiden käyttöä auktoritaarisesti vaan ennemmin pyrkivät keskustelemaan lasten kanssa yhdessä laitteiden käytön säännöistä. (Koivula & Mustola 2017, 46.)

Varhaiskasvattajien pedagogisissa käsityksissä näkyy usein piirteitä sekä opettajakeskeisistä että lapsikeskeisistä käsityksistä (Mertala 2017, 3). Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämisen kohdalla olisi viimeistään luovuttava opettajakeskeisestä oppimiskäsityksestä, jossa aikuinen siirtää omia tietojaan, taitojaan ja arvojaan lapselle. Tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kontekstissa korostuu ajatus elinikäisestä ja yksilöllisestä oppimisesta. Varhaiskasvattajan on kyettävä asettumaan myös oppijan rooliin lasten ollessa välillä taitavampia käyttäjiä. (Koivula & Mustola 2017, 40.)

Suurin osa varhaiskasvattajista näkee, että varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä on tukea sosioemotionaalisten taitojen kehittymistä. Akateemisten taitojen, kuten luku- ja kirjoitustaitojen sekä matemaattisten taitojen kehittymistä ei pidetä yhtä tärkeänä. Monet kasvattajat mieltävät tieto- ja viestintäteknologian kehittävän nimenomaan näitä akateemisia taitoja. Tämän asenteen pohjalla ovat todennäköisesti opetuskäyttöön kehitetyt tietotekniset sovellukset, joista suurin osa keskittyy lukutaidon ja matemaattisten taitojen opetteluun. Tämä näkökulma vaikeuttaa monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen tavoitteiden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Kasvattajien tulisi ymmärtää myös tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuudet leikin ja vuorovaikutuksen tukemisessa. (Mertala 2017, 4-5.)

Varhaiskasvattajien asenteet voivat olla myös ristiriidassa varhaiskasvatusta ohjaavien periaatteiden kanssa. Tämä kävi ilmi Mertalan (2017, 12.) tutkimuksessa, jossa varhaiskasvattajat näkivät tieto- ja viestintäteknologian käytön passiivisena toimintana, jossa lapsi ei ymmärrä toiminnan tarkoitusta. Tämä asenne on ristiriidassa varhaiskasvatussuunnitelmassa määriteltyjen pedagogisten käsitysten kanssa. Monen kasvattajan mielestä aktiivinen oppiminen on hyvää, mutta tieto- ja viestintäteknologian kontekstissa epäaktiivinen oppiminen on tehokkainta. Samat kasvattajat näkivät sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen oppimista edistävinä asioina, mutta tieto- ja viestintäteknologian käytössä vuorovaikutus nähtiin häiritsevänä tekijänä. (Mertala 2017, 12-13.)

6.2.3 Varhaiskasvatuksessa käytössä olevat resurssit

Tieto- ja viestintäteknologian tulo osaksi päiväkotien arkea on tapahtunut nopeasti viimeisten vuosien aikana ja laitteiden saatavuudessa on suuria eroja. Toisissa päiväkodeissa on käytössä ryhmäkohtaisia tabletteja ja kannettavia tietokoneita ja toisissa päiväkodeissa laitteita ei ole saatavilla ollenkaan. (Koivula & Mustola 2017, 48.)

Mertalan (2017) tutkimuksessa kävi ilmi, että useampi lastentarhanopettaja oli kohdannut työssään resurssien rajallisuuden. He olivat työnsä puolesta päässeet koulutuksiin, joissa oli esitetty tieto- ja viestintäteknologista osaamista tukevaa materiaalia. Osan kohdalla materiaalit olivat maksullisia ja niitä ei ollut mahdollista hankkia lasten käyttöön. Toisten

kohdalla materiaalia olisi voitu hyödyntää, mutta lasten käytössä ei ollut tietokonetta tai tablettia. Näiden esimerkkien myötä voi todeta, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olisi osaamista ja halua kouluttautua, mutta taloudelliset resurssit eivät mahdollista tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa. (Mertala 2017, 17.)

Kasvattajat tarvitsisivat koulutusta, jotta he pystyisivät hyödyntämään monilukutaitoa ja tieto- ja viestintäteknologiaa pedagogisesti. Tämä vaatii aikaa, taloudellisia resursseja ja motivaatiota, joihin ei kaikilla kasvattajilla ole mahdollisuuksia. (Koivula & Mustola 2017, 38.)

6.2.4 Käsitteiden määrittely ja käytäntöön soveltamisen haasteellisuus

Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen sisällöt on vaikea määritellä ja eritellä selkeästi, jolloin käytännön toiminnan suunnittelu ja toteutus on haasteellista. Tämä vähentää varhaiskasvattajien intoa tarttua kyseisiin teemoihin. (Salomaa 2016, 139.) Monilukutaidon ja medialukutaidon käsitteiden päällekkäisyys ja rajanveto niiden kesken on ongelmallista. Epäselvä määrittely vaikeuttaa käytännön työtä ja tutkimusta. (Palsa & Ruokamo 2015, 102.)

Monilukutaito on suomalaisissa opetussuunnitelmien perusteissa määritelty hyvin laajasti erilaisten lukutaitojen kattokäsitteenä. Epäselvyyden lisäksi myös käsitteen laajuus vaikeuttaa sen tehokasta hyödyntämistä. (Palsa & Ruokamo 2015, 105.) Monilukutaito on Suomessa määritelty eri tavalla kuin käsitteen alkuperäisissä lähteissä ja useimmissa muualla julkaistuissa artikkeleissa. Suomessa monilukutaito ymmärretään kokoelmana taitoja, joita tulee tavoitella. Kansainvälisissä julkaisuissa se on useammin määritelty pedagogisena lähestymistapana. Tämä määritelmien ero aiheuttaa haasteita etenkin tutkimuksen tekemiselle. (Palsa & Ruokamo 2015, 110.)

Käsitteiden laajat ja epäselvät määritelmät voivat aiheuttaa myös vääriä tulkintoja ja toimintatapoja. Eräässä päiväkodissa teatterissa käyminen oli lopetettu ja korvattu videoiden katsomisella päiväkodissa. Videokuvan muodossa oleva esitys ei vastaa samassa tilassa

reaaliaikaisesti koettua esitystä. Ne ovat kaksi erilaista viestintätapaa, joiden tulkitsemiseen tarvitaan erilaisia lukutaitoja. (Mertala 2017, 16.)

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu

Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen käsitteet ovat perusteltuja varhaiskasvatuksessa. Ne tukevat laaja-alaisen osaamisen tavoitteiden saavuttamista ja lasten kasvamista aktiivisiksi toimijoiksi, jotka ovat osallisia omassa ympäristössään. Nykylasten voidaan nähdä omaksuvan tieto- ja viestintäteknologiaan liittyvää kieltä ja lukutaitoja kuin äidinkieltään. Tästä huolimatta he tarvitsevat ohjausta ja tukea osaamisensa kehittymisessä. Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaaminen tavoittelu varhaiskasvatuksessa voi parhaimmillaan kaventaa erilaisista kulttuurisista konteksteista tulevien lasten osaamisen välisiä eroja.

Kasvattajien omat asenteet ja osaaminen vaikeuttavat monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen käsitteiden siirtämistä käytäntöön. Kasvattajat tarvitsisivat sekä itseluottamusta taitoihinsa että koulutusta. Taitoerojen ja asenteiden jakaessa työntekijöitä kahteen ryhmään voisi myös pohtia kasvattajien mahdollisuutta vastualueiden ottoon. Voisiko joku huolehtia useamman ryhmän kohdalla näiden tavoitteiden täyttymisestä ja toinen ottaa vastuuta jostakin toisesta osa-alueesta?

Erityisesti lasten ja teknologian suhteesta käytävässä keskustelussa nostetaan usein esiin huoli liiallisesta käytöstä sekä tarve rajoittaa käyttöä. On positiivista huomata, että tästä ajattelumallista ollaan pääsemässä eroon ja teknologia voidaan nähdä mahdollisuutena ja jopa välttämättömyytenä varhaiskasvatuksen piirissä. Tulosten varjolla näyttää kuitenkin siltä, että varhaiskasvattajien osaamisen ja asenteissa on vielä parantamista.

Monilukutaidon käsitteen määrittelyn erot Suomessa ja kansainvälisesti tuotti haastetta myös tämän opinnäytetyön tekemisessä. Suomessa käytetty määritelmä kokoelmasta taitoja, joita kasvatuksella tulisi tavoitella poikkeaa kansainvälisestä määritelmästä pedagogisena toimintana. Toisaalta ne sisältävät myös paljon yhtäläisyyksiä.

Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen irrottaminen laaja-alaisen osaamisen kokonaisuudesta on myös hieman ongelmallista. Laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuden muodostavat ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen linkittyvät hyvin vahvasti yhteen. Tämänkin opinnäytetyön tuloksissa sivutaan lähes kaikkia näistä viidestä osa-alueesta. Ne näyttävät siis muodostavan todellisen kokonaisuuden, jonka eri osa-alueiden kehittyminen tukee toisten kehittymistä.

Onko monilukutaito oikea termi kuvaamaan tarvetta erilaisten tekstien tulkitsemiseen tarvituille lukutaidoille? Esimerkiksi Kupiaisen, Kuljun ja Mäkisen (2015, 22-23) mielestä monilukutaito on jo mahdollisesti vanhentunut termi, kun se otetaan käyttöön suomalaisen kasvatuksen kentällä. Heidän mukaansa esimerkiksi Ranskassa käytetään monilukutaidon sijaan termiä translukutaito, jossa keskitytään enemmän erilaisten lukutaitojen vuorovaikutukseen ja osittaiseen päällekkäisyyteen. Monilukutaidon käsitteessä lukutaidot nähdään enemminkin erillisinä taitoina, joita voidaan hyödyntää samanaikaisesti.

On mielenkiintoista seurata, mihin monilukutaidon käsite suomalaisen kasvatuksen kentällä etenee. Säilyykö se nykyisellään vai tarvitaanko lähitulevaisuudessa jo uusi ajankohdaisempi määritelmä?

7.2 Eettisyys ja luotettavuus

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tekijän on perehdyttävä menetelmään huolellisesti, jotta kirjallisuuskatsauksella voidaan saavuttaa luotettavia tuloksia. Kirjallisuuskatsauksen yhtenä riskinä on sen subjektiivisuus. Samasta aineistosta on mahdollista tehdä hyvin erilaisia tulkintoja. Suunnitelmallisuus, järjestelmällisyys ja huolellisuus kaikissa tutkimuksen vaiheissa lisäävät kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta. Aineiston hakukriteerit ja haussa käytetyt asiasanat tulee kirjata tarkasti ylös sekä tuoda esille lopullisessa työssä. Tällöin aineiston haku on myös toistettavissa tarvittaessa. (Ahonen ym. 2013, 298.) Tämän työn aineiston haku ei ole täysin toistettavissa, koska kaikkea aineistoa ei ole valittu asiasanojen ja tietokantojen tulosten perusteella. Se vähentää tämän opinnäytetyön luotettavuutta.

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmät ovat hyvin avoimia, jolloin on usein vaikea etukäteen arvioida tutkimuksen eettisiä ongelmia. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 149.) mainitsevat hyvän tutkimuksen kriteereiksi tutkimuksen sisäisen johdonmukaisuuden sekä eettisen kestävyuden. Sisäinen johdonmukaisuus edellyttää tutkijalta ymmärrystä siitä mitä on tekemässä. Sisäiseen johdonmukaisuuteen tulee kiinnittää huomiota raportin kirjoittamisessa muun muassa lähteiden käytössä sekä argumentaatiossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149).

Tutkimuksen eettinen kestävyys, tutkimuksen luotettavuus ja tutkimuksen laatu kietoutuvat kaikki yhteen. Tutkimusaiheen valinnassa ja tutkimuskysymysten asettamisessa on kiinnitettävä huomiota eettisyyteen. Tämä tarkoittaa, että tutkija on pohtinut, miksi tämä tutkimus pitää tehdä ja kenen näkökulmasta se on tehty. Lisäksi tutkimusasetelman eettisyyteen vaikuttaa kyseisen tieteenalan ihmiskäsitys, arvot sekä tavoitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 154.) Tämän opinnäytetyön aihe on noussut ajankohtaisesta varhaiskasvatusta ohjaavasta asiakirjasta ja on siten ammatillisesti perusteltu. Tutkimuskysymysten tavoitteena oli syvempi ymmärrys aiheesta ja sen haasteista. Opinnäytetyö on tehty lastentarhanopettajan näkökulmasta ja siinä on keskitytty tarkastelemaan aiheen merkitystä varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille sekä aiheen haasteita varhaiskasvattajalle.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa käsitellään usein tutkimuksen objektiivisuutta. Luotettavuuden lisäksi tähän liittyy myös puolueettomuus. Tutkijan pitäisi pystyä käsittelemään aineistoaan puolueettomasti eikä antaa esimerkiksi ikänsä, sukupuolensa, uskontonsa tai muun subjektiivisen ominaisuutensa vaikuttaa havainnointiin. Riski, että tutkijan ennakkoluulot vaikuttavat tuloksiin eikä analyysi tapahdu aineiston ehdoilla, on olemassa kaikessa laadullisessa tutkimuksessa, mutta erityisesti aineistolähtöisessä analyysissä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109, 160.) Tämän opinnäytetyön aihe on valikoitunut sekä aiheen ajankohtaisuuden että tekijän omien kiinnostuksenkohteiden ohjaamina. Olen pyrkinyt työssäni puolueettomuuteen ja ennakkoluulottomuuteen, mutta tiedostan oman kiinnostukseni ja aiemman tietouteni mahdollisen vaikutuksen aineiston analyysin tuloksiin.

7.3 Ammatillinen kasvu

Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto on määritellyt Sosionomin (AMK) kompetenssit kuvaamaan sosionomin ammatillista ydinosaamista. Nämä kuusi kompetenssia ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. Kompetenssien sisältö on erikseen määritelty varhaiskasvatuksessa työskentelevän sosionomin näkökulmasta ja olen tässä pohdinnassani käyttänyt apuna kyseistä määritelmää. (Arene 2017, 16-17.) Koen, että opinnäytetyöprosessini on tukenut hyvin osaamistani kaikilla näillä osa-alueilla.

Asiakastyön osaamiseen kuuluu muun muassa pedagogisen toiminnan suunnittelu, toteutus, dokumentointi ja arviointi sekä lasten vertaissuhteiden tukeminen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksenä. Palvelujärjestelmäosaamiseen kuuluvat työtä ohjaavien asiakirjojen ja lainsäädännön tuntemus. (Arene 2017, 16.) Perehtyminen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin 2016 ja sen taustalla olevaan teoretiseen tietoon on tuottanut minulle syvempää osaamista näistä mainitsemistani Sosionomin ydinosaamisen osa-alueista. Ymmärrän, mitä on tämän päivän varhaiskasvatus, mitä sen tavoitteet ovat ja miten sitä tulisi käytännössä toteuttaa suunnitelmallisesti.

Tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tekeminen on tukenut hyvin kolmea jälkimmäistä kompetenssia. Lasten osallisuuteen ja osallisuuden pedagogiikkaan liittyvien teemojen käsittely on antanut minulle välineitä vahvistaa lasten osallisuutta ja vertaissuhteita kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen mukaisesti (Arene 2017, 16). Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen ja monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen ovat lasten yhteiskunnallista osallisuutta lisääviä taitoja. Alan ajankohtaiseen tutkimustietoon perehtyminen on kehittänyt valmiuksiani tutkimuksellisen tiedon ja menetelmien soveltamiseen varhaiskasvatuksen käytäntöjen, toimintakulttuurin ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä, jotka kuuluvat tutkimukselliseen kehittämis- ja innovaatio-osaamiseen (Arene 2017, 16.). Sosionomin työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamiseen kuuluu muun muassa pedagogisen toiminnan johtaminen kasvatusyhteisössä (Arene 2017, 17). Tähän olen saanut opinnäytetyöprosessissani valmiuksia ja välineitä perehtymällä pedagogista toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin, teoretiseen tietoon ja käsitteisiin.

Varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen ja lainsäädännön pohjana olevat käsitykset lapsista, lapsuudesta, kasvatuksesta ja oppimisesta ovat kaikki sidoksissa aikaan ja kulttuuriin (Helin yms., 11). Olen opintoihini sisältyneiden käytännön harjoitteluiden sekä työkokemukseni kautta havainnut, että uusien toimintatapojen ja näkemysten juurruttaminen käytäntöön työyhteisöissä voi olla vaikeaa. Tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena minua kiinnostaa, miten itse huolehdin omasta ammatillisesta kehittämisestäni tulevaisuudessa. Ajankohtaisen tiedon omaksuminen ja oman osaamisen päivittäminen vaativat motivaatiota ja pitkäjänteisyyttä.

Epävarmuutta lastentarhanopettajan ammattiin valmistuessa aiheuttaa lausuntokierroksella oleva luonnos uudesta varhaiskasvatuslaista, jossa säädetään erikseen varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin tehtävänimikkeistä ja kelpoisuuksista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.) Mikä tulee tulevaisuudessa olemaan näiden kahden tehtävänimikkeen ero käytännössä, jos lakiuudistus tehtävänimikkeiden osalta toteutuu? Mistä tulee muodostumaan varhaiskasvatuksen sosionomin työnkuva ja mikä sen ero nykytilaan tulee olemaan?

Valitsemani aihe ja lähestymistapa ovat syventäneet tietouttani varhaiskasvatuksen tavoitteista ja tarkoituksesta. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen on opettanut paljon tutkimuksellisen työn tekemisestä. Koen, että se on antanut minulle valmiuksia hyödyntää tutkimustietoa tulevassa ammatissani ja siihen liittyvässä kehittämistyössä.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen olivat laaja kokonaisuus, joka tuotti haastetta prosessin aikana. Myös käsitteiden tuoreus suomalaisessa varhaiskasvatuksessa asetti omat haasteensa erityisesti aineiston valinnalle. Nämä käsitteet ovat omaan kokemukseeni perustuen monelle varhaiskasvattajalle sisällöltään vieraita ja vaikeita lähestyä. Näihin teemoihin perehtyminen on syventänyt tietouttani varhaiskasvatuksessa tavoiteltavasta osaamisesta ja on antanut valmiuksia pedagogiseen työskentelyyn näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

7.4 Jatkotutkimusehdotukset

Mielenkiintoisena jatkotutkimusmahdollisuutena näkisin käytännön sovellutuksia, jotka vastaavat monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen tavoitteisiin. Miten käytännössä luodaan toimintaa, joka vastaa näihin tavoitteisiin? Mielenkiintoista olisi myös tarkastella, vastaako monilukutaidon käsite todella osaamista koskeviin vaatimuksiin vai pitäisikö käsite määritellä uudelleen.

Lähes kaikessa tähän kirjallisuuskatsaukseen valikoituneessa aineistossa keskityttiin 5-8-vuotiaisiin lapsiin. Olisi mielenkiintoista selvittää miten monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittymistä voisi tukea tätä nuorempien lasten parissa.

LÄHTEET

- A 1973/239. Asetus lasten päivähoidosta. Viitattu 2.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>
- Ahonen, Liisa 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ahonen, Sanna-Mari; Jääskeläinen, Petri; Kangasniemi, Mari; Liikanen, Eeva; Pietilä-Anna-Maija & Utriainen, Kati 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 2013 25 (4), 291-301. Viitattu 14.11.2017. <http://elektra.helsinki.fi.anna.diak.fi:2048/se/h/0786-5686/25/4/kuvailev.pdf>
- Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Arene 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulu sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä 2017. http://www.arene.fi/sites/default/files/PDF/2017/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf. Viitattu 28.2.2018
- Chaudron, Stéphane 2015. Young children (0-8) and digital technology. A qualitative exploratory study across seven countries. European Commission, Joint Research Centre. <http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC93239>. Viitattu 21.2.2018.
- Cope, Bill & Kalantzis, Mary 2009. Multiliteracies: New Literacies, New Learning. *Pedagogy: An International Journal*, 4:3, 164-195. <https://doi.org/10.1080/15544800903076044>. Viitattu 21.2.2018.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Helin, Elisa; Kola-Torvinen, Pia & Tarkka, Kirsi 2018. Osallisuus ja osallistuminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Teoksessa Jonna Kangas, Janniina Vlasov, Elina Fonsén ja Johanna Heikka (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 11-19.

- Helsingin yliopisto 2017. ARTO – Kotimainen artikkeliviitetietokanta. Viitattu 15.11.2017. <https://wiki.helsinki.fi/display/arto/ARTO-wiki>
- Hesterman, Sandra 2011. Multiliterate Star Warsians: The force of popular culture and ICT in early learning. *Australasian Journal of Early Childhood*, Volume 36. Viitattu 2.4.2018. <http://web.a.ebsco-host.com/anna.diak.fi:2048/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=5312964c-c5cd-4d78-bac3-1132f0123f81%40sessionmgr4007>
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hujala, Eeva 2018. Esipuhe. Teoksessa Jonna Kangas, Janniina Vlasov, Elina Fonsén ja Johanna Heikka (toim.) *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 7-8.
- Kangas, Jonna; Vlasov, Janniina; Fonsén, Elina & Heikka, Johanna 2018. *Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen*. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Kleemola, Tiia 2017. ”Nykypäivää, motivointia ja osallisuutta.” Lastentarhan-opettajien käsityksiä tieto- ja viestintäteknologian käytöstä sekä mediakasvatuksesta osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. *Varhaiskasvatustieteen Pro gradu -tutkielma*. Jyväskylän yliopisto.
- Koivula, Merja & Laakso, Marja-Leena 2017. *Lapsen varhainen kehitys kommunikation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulmasta*. Teoksessa Merja Koivula, Anna Siippainen & Paula Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Vastapaino, 108–128.
- Kronqvist, Eeva-Liisa 2017. *Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta*. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 10–28.
- Kupiainen, Reijo; Kulju, Reijo & Mäkinen, Marita 2015. *Mikä Monilukutaito?* Teoksessa Tapani Kaartinen (toim.) *Monilukutaito kaikki kaikessa*. Tampere: Tampereen yliopiston normaalikoulu, 13-24. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98047/monilukutaito_kai_kai_kessa_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Viitattu 31.3.2018.

- L 1973/36. Varhaiskasvatuslaki. Viitattu 2.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036#a8.5.2015-580>
- L 2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Viitattu 2.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- L 2007/417. Lastensuojelulaki. Viitattu 2.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- L 2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 2.4.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- Lipponen, Lasse 2017. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, x-x.
- Mertala, Pekka 2016. Wag the dog - The nature and foundations of preschool educators' positive ICT pedagogical beliefs Computers in Human Behavior (67), 197–206. https://www.ademia.edu/30440108/Mertala_P._2017_-_Wag_the_dog_-_The_nature_and_foundations_of_preschool_educators_positive_ICT_pedagogical_beliefs._Computers_in_Human_Behavior._DOI_10.1016_j.chb.2016.12.037.
- Mulari, Heta 2016. Solmukohtia. Näkökulmia lasten mediakulttuurien tutkimusmenetelmiin ja mediakasvatukseen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Mustola, Marleena & Koivula, Merja 2017. Monilukutaito. Teoksessa Merja Koivula, Anna Siippainen ja Paula Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 315-322.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018. Hallituksen esitys varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi sekä luonnos varhaiskasvatusasetukseksi. <http://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM004:00/2018>. Viitattu 2.4.2018.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Viitattu 10.11.2017. http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus i.a. Varhaiskasvatuksen lainsäädäntö. http://www.oph.fi/saadokset_ohjeet/lainsaadanto/varhaiskasvatus
- Palsa, Lauri & Ruokamo Heli 2015. Behind the concepts of multiliteracies and media literacy in the renewed Finnish core curriculum: A systematic literature

- review of peer-reviewed research. Seminar.net - International journal of media, technology and lifelong learning, Vol. 11, Issue 2, 2015.
- Salminen, Ari 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppisiin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 13.11.2017. http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Salomaa, Saara 2016. Mediakasvatustietoisuuden jäsentäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research. Vol. 5 No 1. 136-161. <http://jecer.org/wp-content/uploads/2016/06/Salomaa-issue5-1.pdf> Viitattu 21.2.2018.
- Savolainen, Hannu; Vilkkö, Risto & Vähäkylä, Leena 2017. Oppimisen tulevaisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turja, Leena & Vuorisalo, Mari 2017. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Merja Koivula, Anna Siippainen ja Paula Eerola-Pennanen (toim.) Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino, 36-55.
- Turja, Leena 2017. Teknologiakasvatus varhaisvuosina. Teoksessa Eeva Hujala ja Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, x-x.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 31.3.2018. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1 Artikkelit ja tutkimukset joihin kirjallisuuskatsaus pohjautuu

TUTKIMUKSEN TEKIJÄ, VUOSI, MAA.	ARTIKKELIN NIMI	JULKAISIJA	TARKOITUS	KESKEISET TULOKSET TAI KESKEINEN SISÄLTÖ
Palsa, Lauri & Ruokamo Heli 2015, Suomi.	Behind the concepts of multiliteracies and media literacy in the renewed Finnish core curriculum: A systematic literature review of peer-reviewed research.	Seminar.net - International journal of media, technology and lifelong learning Vol. 11, Issue 2, 2015.	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus monilukutaidon käsitteestä. Tarkoituksena tuottaa yleiskuva monilukutaidon käsitteen ympärillä käytävästä keskustelusta.	Monilukutaito on määritelty ja ymmärretty suomalaisissa opetussuunnitelmissa eri tavalla kuin useimmissa kansainvälisissä julkaisuissa.
Salomaa, Saara 2016, Suomi.	Mediakasvatus-tietoisuuden jäsentäminen varhaiskasvatuksessa.	Varhaiskasvatuksen Tiedelehti - Journal of Early Childhood Education Research Vol. 5, No. 1, 2016, 136–161.	Tieteellinen artikkeli mediakasvatustietoisuuden ja mediakasvatuksen merkityksestä varhaiskasvatuksessa.	Kasvattajan on tiedostettava oma roolinsa kasvattajana ja siihen liittyvät vastuut ja velvollisuudet.
Koivula, Merja & Mustola, Marleena 2017, Suomi.	Varhaiskasvatuksen digiloikka ja muuttuva sukupolvijärjestys? Jännitteitä lastentarhanopettajien ja lasten kohtaamisissa digitaalisen teknologian äärellä	Kasvatus & Aika 11(3) 2017, 37–50	Tutkimusartikkeli varhaiskasvattajien ja lasten kokemuksista digitaalisen teknologian käytöstä.	Lasten ja kasvattajien välillä on sukupolviero digitaalisten teknologioiden käyttäjinä. Lapset voidaan nähdä aikuisia taitavampina käyttäjinä.
Mertala, Pekka 2017, Suomi.	Wag the dog - The nature and foundations of preschool educators' positive ICT pedagogical beliefs.	Computers in Human Behaviour 67, 197–206.	Tutkimus esikouluopettajien asenteista tietoa- ja viestintätekniikan käytöstä.	Varhaiskasvattajien omat asenteet TVT:n käytöstä asettavat haasteita varhaiskasvatussuunnitelman

				tavoitteiden saavuttamiselle.
Hesterman, Sandra 2011, Australia.	Multiliterate Star Wars: The force of popular culture and ICT in early learning.	Australasian Journal of Early Childhood, Volume 36, 2011.	Tapaustutkimus varhaiskasvatustutkimuksen poikien projektista, joka alkoi leikkisästä ja päättyi oman Star Wars videon valmisteluun ja kuvaamiseen. Tutkimuksessa tarkasteltiin monilukutaidon tavoitteiden täyttymistä ja tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä osana varhaiskasvatusta.	Lasten oman kiinnostuksen kohteen pohjalle rakennettuna projektin avulla voidaan saavuttaa monipuolisesti laaja-alaisen osaamisen ja monilukutaidon tavoitteita. Tieto- ja viestintäteknologian avulla voidaan tukea näiden tavoitteiden saavuttamista.